

İNKLÜZİV TƏHSİLDƏ EFFEKTİVLİK: DİFERENSİALLAŞDIRMA UĞURLU STRATEGİYA KİMİ

RUMİYYƏ CAMALOVA

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

rumiyye_camalova82@mail.ru

Açar sözlər: inklüziv sinif, səmərəli öyrənmə, diferensiallaşma, motivasiya, fərqli tədris

İnklüziv sinifdə diferensiallaşmanın tətbiqi fənnindən asılı olmayaraq hər bir müəllim üçün səmərəli bir öyrənmə təcrübəsi təmin edir. Bu həm də müəllimlərin istifadə edə biləcəyi elə bir strategiyadır ki, tədris proqramının məzmununa, tədris və qiymətləndirmə metodlarına, öyrənmə tərzlərinə, şagird ehtiyaclarına və xüsusiyyətlərinə uyğunlaşdırılaraq tədrisi hər bir öyrənən üçün faydalı edir.

İnklüziv sinifdə təlimlərin fərqləndirilməsinin vacibliyini araşdırsaq belə bir qənaətə gələ bilərik ki, diferensial-fərdiləşdirilmiş təlim eyni sinifdə müxtəlif qabiliyyətli öyrənənlər üçün elə bir tədris və öyrənmə prosesidir ki, burada fərqləndirici təlimatın məqsədi hər bir şagirdi olduğu yerdə görmək və tədris prosesinə kömək etməklə onların inkişafını və fərdi uğurlarını artırmaq, vacib olan bilik və bacarıqlara yiyələnmələrini təmin etməkdir. Bundan ötrü müəllim fərqli təlim yolları seçir. Bu yollar həm təlimin iş formalarında, həm də təlim üsullarında özünü göstərir. Fəqlər - fərdiləşdirməni həyata keçirmək üçün fərqlər həm qruplaşmalarda, həm vaxt-zamanın idarə olunmasında, eyni zamanda tapşırıqların hazırlanmasında meydana çıxır.

Diferensiallaşma zamanı “universal dizayn” düşünmək də vacibdir. “Öyrənmə üçün Universal Dizaynın mahiyyəti ondan ibarətdir ki, tədris planına müxtəlif rakurslara, öyrənmə tərzlərinə, qabiliyyətlərinə və əlilliyi olan insanlara əlçatan və uyğun olmaq üçün alternativlər daxil edilməlidir.”

Diferensiaslanmış təlimi həyata keçirərkən təlim üsullarının seçilməsi öyrənənlərin öyrənmə tərzinin nəzərə alınmasını da tələb edir. Bu proses testlər, hesabatlar, layihələr, müzakirələr, sorğular, yazılı məruzələr, hesabatlar şəklində də təqdim edilə bilər.

Diferensiaslanmış təlimdə heç də hər şey hamar deyil, prosesin gedişində bəzi əngəllər meydana çıxır və müəllim proqram hazırlayarkən öncədən görməni-praqnozlaşdırmanı həyata keçirməlidir. İlk növbədə bilmək lazımdır ki, hansı əngəllər normal tədrisə mane ola bilər. Ona görə də tədris proqramını araşdırmaq, burda olan problemləri həll etmək lazımdır. Proqram elə hazırlanmalıdır ki, fərdin, cəmiyyətin, dövlətin tələblərinə uyğun olaraq, öyrənənlər bu proqramı mənimsəmə səviyyəsinə uyğunlaşdırılsın. Bu zaman Milli Kvalifikasiya Çərçivəsinin müəssisə səviyyələri də nəzərə alınarsa, proqramın tətbiqinin səmərəsi yüksəlir. Əgər öyrənənlər müstəqil, sərbəst olaraq proqrama daxil ola bilməsələr, məsuliyyət itir, öyrənənlər azad düşüncədən uzaqlaşır, tədris onlar üçün maraqlı olmur, azad inkişafa zəmin yaranmır və mütləq tədrisin pozulması baş verir. İkinci, diferensial öyrənmənin təşkili zamanı düzgün qurulmayan motivasiya da problemin yaranmasına səbəb olur. Məsələn, autizm sindromu olan bir uşaq video nümayişindən qıcıqlana bilər və onun səbəbi hərəkətləri tədrisin pozulmasına şərait yaradır. Başqa bir halda sinifdə hiperaktiv uşağın hərəkətləri fəallaşır. Digər bir maneə qorxudur. Xüsusən, kimyanın tədrisi zamanı laboratoriya təcrübələrində bu xüsusi məqamlar diqqətdən qaçmamalıdır. Əgər müəllim sinifdə bir təcrübə aparmaq məcburiyyətindədirsə, qorxu hissi olan uşaqları nəzərə almalı, onlar prosesə yaxınlaşdırılmalıdırlar.

Diferensiaslaşmanın tətbiq edildiyi sinifdə 7 fərqləndirmə metodu da diqqəti cəlb edir. Bu metodlardan istifadə etməklə müəllimlər sinifdə diferensiaslaşmanı həyata keçirmək üçün geniş imkanlar əldə edə bilərlər.

Ədəbiyyat

1. “Təhsil haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanunu.
2. “2018-2024-cü illərdə Azərbaycan Respublikasında sağlamlıq imkanları məhdu şəxslər üçün inklüziv təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Proqramı”.
3. CAST, 2004, 3. Anlayışları öyrənmək üçün universal dizaynın xülasəsi. <http://www.cast.org/udl/index.cfm?i=7> saytı
4. Tomlinson, C.A. (2001). Qarışıq qabiliyyətli siniflərdə təlimləri necə fərqləndirmək olar (2-ci yazı). Alexandria, VA: Nəzarət və Kurikulumların İnkişafı Birliyi.